

SELNICEAN LÁSZLÓ*

KOLTAY ANDRÁS – SZIKORA TAMÁS – LAPSÁNSZKY ANDRÁS (SZERK.): A VADNYUGAT VÉGE? TANULMÁNYOK AZ EURÓPAI UNIÓ PLATFORMSZABÁLYOZÁSÁRÓL

1. A kötet időszerűsége

A gazdasági és a társadalmi változások, a globális rendszert érő sokk jelentős hatással vannak a hírközlési és a médiapiacok, valamint az online platformok működésére. E változások azonban nem csorbítják értékeinket. Biztonságosabb, valamennyi felhasználó alapvető jogait védő digitális teret kell kialakítanunk, és törekedni kell az egyenlő versenyfeltételek megteremtésére. Az új helyzetekre a jogalkotás csak késve tud reagálni, azonban az uniós jogalkotó épp az utóbbi évtizedeknek az online platformokkal kapcsolatos legégetőbb problémáira kíván megoldást nyújtani a DSA-val¹ és a DMA-val.²

Az uniós jogrend jelentős mértékben behatol a tagállami jogrendszerekbe. Ennek ékes bizonyítékai a rendeletek, amelyek a legfontosabb és legteljesebb uniós aktusok, figyelemmel arra, hogy általános hatállyal bírnak, teljes egészében, minden elemükben kötelezőek és közvetlenül alkalmazandók valamennyi tagállamban. Következésképpen azok átültetésére – mint az irányelvek esetén – nincs szükség, mi több, tilos az uniós rendeletek bármilyen recepciója, transformációja, transzpozíciója, a belső nemzeti jog részévé tétele. A nemzeti jogszabályi környezetet mégis szükséges hozzáigazítani, a DSA-val és a DMA-val való összhangot megteremteni. Mindezekre figyelemmel a közelmúltban több ponton változott a Tpv³,⁴ valamint a Médiatörvény.⁴

Hasonló összhang figyelhető meg „A vadnyugat vége? Tanulmányok az Európai Unió platformszabályozásáról” című kötet szerkesztőbizottságában is, amelyben a magyar digitális szolgáltatási koordinátor, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) vezető munkatársai foglalnak helyet. Koltay András, Lapsánszky András és Szikora Tamás 2022 őszén vonta be egy DSA-t és DMA-t vizsgáló közös kutatásba a magánjog, az önálló, jogági sajátosságokat magán viselő fogyasztóvédelmi jog, az alkotmányjog (azon belül is az első generációs alapjog, a szólásszabadság), a versenyjog és a közigazgatási jog területén működő elméleti és gyakorlati szakembereket. Az így megalkotott tanulmányok egy részét szedték csokorba az elemzett összeállításban.

2. A címadás háttere

A kötet címében megjelenő „vadnyugat” az internet metaforája: mindkettő a szabadság, a lehetőségek, ám ugyanakkor a bizonytalanság és a kockázatok helyszíne, ahol a jogok és kötelezettségek kevéssé egyértelműek. A közösség érdekében mindkét helyen elengedhetetlen a jogi keretek kialakítása és a felelősségteljes viselkedésre ösztönzés. A szerkesztők a kötet címében – érzésem szerint – óvatosan teszik fel a kérdést, hogy véget ér-e a szabályozatlanság, a jogérvényesítés gyengeségének korszaka, és elérkezett-e a biztonságos online környezet ideje a DSA és a DMA érvényesülésével. A kötet célja nemcsak az új szabályok és azok hatásainak ismertetése, hanem mindezek hiteles értékelése is: néhol bizakodóan, néhol kritikusan, reflektálva azok kihívásaira is.

3. Az I. számú, magánjogi fejezet tartalmából

Melyek is ezek a kihívások? A kritikus gondolkodásmódot tükrözi Papp Tekla írása, amely az első, magánjog tárgyú fejezetet nyitja. Ebben arra keresi a választ, hogy a digitalizáció által teremtett, azonban még nem minden szempontból azonosított kihívásoknak meg tud-e felelni a magyar szerződési jog. A tanulmányban egy egyedi szerződéstípusra is felvázol, amely visszatükrözi az egyre komplexebb valóságot.

Frank Máté tanulmányának középpontjában az e-személyiség áll. Azonosítja a digitális szolgáltatásokkal okozott károk és személyiségi jogi sérelmek releváns köreit, valamint ezzel összefüggésben elvégzi a DSA és a DMA felelősségi szempontú elemzését. Abban bízódik, hogy a „digitalizációkompatibilissé” tett joganyag képes lesz hozzájárulni, hogy kialakuljon egy olyan versenyző és tisztességes digitális piac, amely elősegítheti a személyiség online térben történő szabad érvényesítését és kibontakoztatását.

A személyiségi jogi kérdéseket a kiskorú felhasználókat érintően vizsgálta Halász Csenge. A DSA az online világ méltányosabbá és biztonságosabbá tételét célozza, amelynek része a gyermekeket érintő kockázatok kezelése is. Társadalmi vita tárgyát képezi napjainkban, elfogadható vagy felelőtlen az a magartartás, hogy a túlposztoló szülők a gyermekeikről fotókat osztanak meg a közösségi platformokon, azaz a *sharenting* jelensége ártalmatlan, avagy éppen ellenkezőleg, veszélyt jelenthet. A közösségi oldalakhoz kapcsolódóan az elmúlt időszakban az lehetett a benyomásunk, hogy a közösségi médiát használó gyermekek esetén a platformok a saját üzleti érdekeiket a személyiségi jogok elé helyezték. Az uniós jogalkotó a DSA-ban erre a problémára is reflektált a kockázattértékelési eljárás bevezetésével és a tartalomtávolítási mechanizmus egységesítésével. Barta Judit kutatási alanyai ugyancsak kiskorúak, a II. fejezetben ismerteti azt a több évtizedes folyamatot, amely elvezetett a gyermekek online jogainak védelméhez, ezen belül a kiskorúak fogyasztójogi védelméhez a digitális szolgáltatások területén, kitérve az őket is érintő legfrissebb jogalkotási eredményekre.

Tomasovszky Edit tanulmányában a DSA szerzői jogra gyakorolt hatását vizsgálta, különös tekintettel a kutatási célú hozzáférés szabályozására. Keserű Barna Arnold ugyanezen a jogterületen maradván azt tárta fel, hogyan érvényesülnek egymás mellett a DSA, illetve az uniós szerzői jog szabályai, és arra a konklúzióra jutott, hogy a jelenlegi uniós joganyag még az online szerzői jogi jogsértések vonatkozásában sem egységes, ami részben arra vezethető vissza, hogy a CDSM irányelvet⁵ átültető nemzeti jogszabályok bizonyos mértékben szükségképpen eltérnek.

4. A II. fejezetben szereplő, fogyasztóvédelem témájú írások

A fogyasztóvédelmi jog az idő múlásával egyre inkább önálló, és mára már jogági sajátosságokat is mutat. Ez indokolja, hogy a kötetben a magánjogot követően külön fejezet tartalmazza az e tárgyban született írásokat.

Gellén Klára azon kötelezettségeket vizsgálta, amelyek a fogyasztók piaci helyzetére kedvező hatást gyakorolnak, és a fogyasztóvédelmi szabályozási környezetet is tovább erősítik. Ennek középpontjában a fogyasztói bizalom és az átláthatóság növelése áll. A szolgáltatók differenciált kötelezettségeit megértést könnyítő ábrán is szemlélteti. Kiemeli, hogy az NMHH a DSA-ra is figyelemmel alakította ki a 2023–2026-os stratégiáját.

* Egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar. PhD doktorjelölt, Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, NKE.

Hohmann Balázs a békéltető testületi és hatósági jogalkalmazás tükrében idézi fel a digitális szolgáltatásokkal kapcsolatos jogviták vonatkozásában szerzett tapasztalatait. Ezekben még az átlagosnál is jelentősebb különbséget érzékelt a felek igényérvényesítési erejében: a rendszerint laikus fogyasztó (igénybevevő) rendszerint egy multinacionális tevékenységet végző nagyvállalkozással találta magát szembe, és a fizikai távolság, a felmerülő problémáik komplex jogi jellege, és a területnek a DSA-t és a DMA-t megelőző szabályozatlansága sok esetben oda vezetett, hogy még a jól megalapozott fogyasztói igényérvényesítés sem vezetett eredményre, és ha más-hol nem, a hatósági és bírósági határozatok érvényesítése, végrehajtása során elakadt a folyamat. Üdvözlő és nagy előrelépésként értékel a digitális szolgáltatásokról szóló jogszabálycsomag megjelenését, a témakör átfogó szabályozását, amely több vonatkozásban nyújt megoldást a kritikus problémákra a fogyasztóvédelem hatósági és békéltető testületi eljárásainak szempontjából.

Iván Dániel és Vértesy László közös tanulmányában a DSA és a fogyasztóvédelmi eljárások közötti főbb kapcsolódási pontokra mutatnak rá, amellet, hogy táblázatszerűen szemléltetik a DSA egyes cikkeihez kapcsolódó preambulumbekendéseket is.

Schubauer Petra rámutat, hogy bár a kézirat lezárásakor az új uniós jogszabályok már hatályba léptek, azonban a szabályozás sokrétű és komplex, a gyakorlatba történő átültetése kihívás elé állítja mind a piaci szereplőket, mind a jogalkalmazó és a hatósági szerveket, következésképpen a fogyasztókra gyakorolt tényleges hatásukra érdemben csak később derül fény. Mindezekre figyelemmel írását egy előzetes értékelésnek tekinti. Állításával egyetérték, a VI. fejezetben helyet foglaló tanulmányomban a DSA-ban felvázolt vitarendezési mechanizmushoz kapcsolódóan vetítettem előre, hogy annak valódi hatékonyságáról nem a betűk, hanem a későbbi tapasztalatok árulkodnak.

A tudomány és a technológia fejlődésének következtében a modernkori normákkal szembeni alapvető követelménnyé vált a mesterségesintelligencia-használat szabályozása. Stefán Ibolya munkájában ez az elvárás jelenik meg a közösségi platformokhoz kapcsolódóan. Rávilágít arra, hogy Európai Unió a digitalizációban és az online platformokban rejlő kihívásokra reagálva alkotta meg a DSA-t, majd az időközben egyre elterjedtebbé váló MI-rendszerekre reflektálva a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabályjavaslatát is. Előbbi az online platformok és a keresőmotorok vonatkozásában fogalmaz meg szigorú szabályokat, utóbbi az online óriásplatformokon és a népszerű keresőmotorokban alkalmazott MI-rendszerekkel szemben támaszt magas követelményeket, a két szabályozási anyag együttes értelmezésével és alkalmazásával valósítható meg a legteljesebben a felhasználók magas szintű védelme a közösségi platformokon alkalmazott MI-rendszerekkel szemben. A technológiai fejlődés az egyes alapjogok érvényesülésére is hatással van, azonban nem azonos mértékben. Klein Tamás a III. fejezetben megkísérel bemutatni, hogy miként hat a DSA az alapjogok érvényesülésére, érvényesíthetőségére a digitális platformokon, különösen annak fényében, hogy alapjogvédelmi szabályokat is megállapít a szolgáltatók és a felhasználók között fennálló magánjogi jogviszonyokban.

5. III. fejezet: a szólásszabadság

A már említett III. fejezet az alapjogvédelem területén született tanulmányokat foglalja magában. Papp János Tamás ismerteti a „viszhangkamra” jelenségét: az emberek kizárólag vagy túlnyomó többségben csak olyan híreket olvasnak, amelyek az érdeklődési körüket, véleményüket és hiedelmeiket tükrözik. A kapcsolódó kutatások szerint azok, akik ismétlődő módon ki vannak téve sajátjukhoz közel álló politikai álláspontot tükröző, részrehajló tartalmaknak, végül szélsőségesebb véleményt alakítanak ki, és kevésbé lesznek toleránsak az ellenkező nézőpontokkal szemben. Gyakran hallható a „szűrőbuborék” kifejezés is: ez a személyre szabott hirdetelekből származó egyfajta szellemi elszigetelést jelenti. Egy weboldal algoritmusai a felhasználókkal kapcsolatos információk alapján kitárlja, hogy milyen információkat szeretnének látni, és ennek ered-

ményeként a felhasználók nem, vagy csak ritkán találkoznak olyan közlésekkel, amelyek nem illeszkednek a látásmódjukba, ezáltal hatékonyan elszigeteli őket saját kulturális vagy ideológiai buborékaikban.

Szikora Tamás nem csupán szerkesztőként, hanem szerzőként is részt vett a kötet megszületésében. Tanulmányának középpontjában az online platformok monitorozási kötelezettsége áll. Témája időszerű, hiszen az általános nyomon követési kötelezettség hiánya ellenére a közösségi platformok a társadalmi és a politikai elvárásoknak való megfelelés érdekében a gyakorlatban jelentős mértékű, folyamatos és általános monitorozásra kényszerülnek. Ezt támasztja alá az is, hogy az Európai Unió Bírósága a 2010-es évek eleje óta az ítéletek érveléseiben rendszerint hangsúlyozza a vizsgált monitorozási kötelezettség egyedi jellegét, mégis egyre inkább kitűnik, hogy az online platformok számára a felelősségre vonás alóli mentesülés nehezen képzelhető el az általános jellegű, az összes tartalomra kiterjedő ellenőrzési mechanizmusok működtetése nélkül. A szerkesztő-szerző e kötelezettséget értékeli az EUB joggyakorlatán keresztül, részletesen elemezve a C-18/18. számú Eva Glawisch-nig-Piesczek kontra Facebook Ireland Limited-ügyet.

A fejezet Bukor Liza írásával zárul, amelyben ismerteti a DSA által a felhasználók szabad véleménynyilvánításának biztosítása bevezetett újdonságokat, ám felteszi a megválaszolásra váró, nyitott kérdéseket is, például, hogy egyensúlyba hozható-e a moderálással érintett tartalmak nagy száma és a körültekintő moderálás, nem lesznek-e túl óvatosak a platformok a magas összegű bírságok kiszabásának lehetősége miatt, és ez nem vezet-e a véleménynyilvánítás szabadságának túlkorlátozásához. Utóbbihoz kapcsolódóan felrémlik a Gerard Pogorel által feltett kérdés is (488. oldal), amely szerint megéri-e néhány ember potenciális fájdalmát megelőzni, ha közben milliók felhasználói élményét lerontjuk.

6. A versenyjogról szóló IV. fejezet

A versenyjog külön fejezetet érdemelt (IV. fejezet), amely arra vezethető vissza, hogy az Európai Unió szabályozása kiemelt figyelmet fordít a fogyasztók védelmére és a vállalkozások versenyképességére, a verseny fenntartását és a versenyellenes magatartások korlátozását célozza. A DMA is e szellemiségben született, Tóth András fejezetnyitó tanulmányában a DMA és a versenyjog egymást kiegészítő viszonyát vizsgálja, és premisszaként rögzíti, hogy a DMA a piacsabályozások új generációját képviseli, versenyjogi gyökerekkel és a versenyjogot eljárásjogi értelemben meghaladó karakterrel.

Az Európai Unió versenyjoga alapvetően két nagy területre bontható: a klasszikus antitrösztjogra (azaz a vállalkozásokra vonatkozó szabályokra) és a tagállamokra vonatkozó szabályokra. Csítei Béla a DMA és az antitröszt versenyjog kapcsolódási pontjait kereste, felsorakoztatva a tisztességes verseny feladatait, szemléltetve, hogyan kívánja kezelni az uniós jogalkotó a DMA-ban a „gyilkos felvásárlások” versenyproblémáját.

Mazsu Dániel az Európai Bizottság közösségi gazdaságra vonatkozó menetrendje mentén kalauzolja az olvasót, lefektetve a szabályozás eddigi mérföldkövét, a DSA és a DMA elfogadását. Rámutat a „GDPR-hatásra” is, ami megfogalmazásában azt jelenti, hogy a vállalkozások, még ha a korábbi állapot nyertesének minősültek is, jobban járnak az átlátható szabályokkal, az azokból származó fogyasztói bizalomnövekedéssel és hatósági nyomáscsökkenéssel, mint a megelőző környezet kevésbé szabályozott voltával.

Kapcsolódva a GDPR témaköréhez, Labancz Andrea a DMA-t a versenyjogi adatvédelem eszközeként tekinti. Megítélése szerint a *big data* korában az online platformok nagymértékben törekszenek a személyes adatok megismerésére, tekintettel arra, hogy az profitot hozhat számukra. Az intenzív technológiai fejlődés mellett a GDPR szükséges, de önmagában nem elegendő védőbástyája a személyes adatoknak, és e felismerés idézte elő a DMA speciális adatvédelmi rendelkezéseit. Írásában a DMA középpontjában álló alanyok, a kapuőrök is görcső alá kerülnek.

7. A közigazgatási jog területéhez kapcsolódó V. fejezet

Lapsánszky András ugyancsak kettős minőségben, szerzőként és szerkesztőként is megjelenik a kötetben. Az NMHH hírközlési elnökhelyetteseként nem csupán elméleti síkon, hanem a gyakorlatban, annak működésében is ismeri a DSA-ban létrehozott és eme önálló szabályozó szervhez telepített felügyeleti rendszert. Az V. fejezetet nyitó tanulmányban katalogizálja a digitális szolgáltatási koordinátor hatásköreit és eljárásait, rámutatva, hogy a DSA koordinátori felügyeletének, így a vizsgálati és a jogérvényesítési hatáskörök gyakorlásának szabályai tagállami jogalkotást igényelnek.

Balázs István és Barta Attila közös kutatásában értékeli a magyar jogalkotó fenti döntését, álláspontjuk szerint helytállóan határozott, amikor a meglévő szervezetek közül az NMHH-t jelölte ki digitális szolgáltatási koordinátornak, és e célból nem hozott létre új közigazgatási szervezetet. Az NMHH jogállása a DSA – autonómiára és függetlenségre hangsúlyt helyező – szervezeti előírásainak maradéktalanul megfelel, valamint az általa ellátott eddigi feladat- és hatáskörökre tekintettel is logikus lépésnek tartják az az elhatározást.

Bak Márton Ferenc és Bordás Péter közös tanulmányában egyfajta történeti áttekintést nyújt azzal, hogy végig vezeti az olvasót a DMA elfogadásához vezető úton. Az Európai Unió belső piacának újabb és újabb jelenségei uniós szintű szabályozást vontak maguk után, azonban a legtöbb esetben csak a tapasztalatokra – késve – adott reakcióként. Véleményük szerint a digitális szolgáltatások uniós piacsabályozása jól szemlélteti a mind közpolitikai, mind jogalkotási szinten megfigyelhető változási folyamatot. A kötetben számos helyen megjelenő kritikai gondolkodásmód itt is tetten érhető, hiszen a szerzők e folyamatok és a digitális piacokról és szolgáltatásokról szóló új rendeleti szabályozások kapcsolatát vizsgálták kritikai nézőpontból.

Träger Anikó társszabályozási rendszerekkel foglalkozó írása tisztán közigazgatási jogi szemléletet tükröz, kiválóan illeszkedve az V. fejezetbe. Jellemzése szerint a társszabályozás esetében általában van egy önszabályozási rendszer, azonban annak működtetésébe az állam aktívabban bekapcsolódik, és meghatározza a szabályozás egyes alapvető elemeit is. A DSA alkalmazása az uniós egész területén általánosan kötelező, és újdonság a kifejezetten az online platformokra fókuszáló tartalma, de már számos helyen létezik társszabályozás, magatartási kódexek a médiaszabályozásban és a platformokra vonatkozóan. A DSA alkalmazása során várhatóan ezek a megoldások fognak továbbfejlődni, alakulni, immár a rendeletnek megfelelő keretek között. Utóbbi előrejelzése összecseng a recenzió elején felvetett gondolattal, miszerint a nemzeti jogszabályi környezet hozzáigazítása révén szükséges a DSA-val és a DMA-val való összhangot megteremteni.

8. Végül, de nem utolsó sorban – VI. fejezet: a felelősségi kérdések

A VI. fejezet nyitókérdésének („Engedelmeskedsz-e a felszólításnak?”) apropója, hogy 2023. január 1-jétől több ponton változott a

Tpvt., és a módosítás eredményeként a felszólító levél *soft law* eszközként rugalmas lehetőséget biztosít a feltételezett versenyproblémák önkéntes orvoslására, a versenyfelügyeleti eljárással járó idő és egyéb terhek elkerülését célozva.

A jogi fogalmak használata során fontosak a világos dogmatikai határvonalak, az egyértelmű elhatárolások, ehhez illeszkedően a fejezet második tanulmányában Ősze Áron a DSA-ban használt „jogellenes” kifejezést értelmezi. Megvizsgálja, mi minősülhet a rendelet alapján jogforrástani szempontból jogellenes tartalomnak, majd a jogellenes tartalom beazonosításával összefüggésben is tesz megállapításokat.

Strihó Krisztina a szemantikai elemzést folytatva körülírja az online platform és az influenszer jogi fogalmát, valamint a bírói gyakorlat tükrében jellemzi a közvetítő szolgáltató felelősségét. Az online platformok számos kérdést vetnek fel a jogsérelmek meghatározása és orvoslása terén, következésképpen elengedhetetlen annak megválaszolása, hogy egy adott sérelem megalapozhat-e kompenzációt valamely jogcímen, továbbá kimutatható-e a releváns tények ismeretében jogilag értékelendő hátrány, melyik magatartás ad alapot egy esetleges jóvátételre vagy arra, milyen más jogi válaszok adhatók, valamint milyen kötelezettségek terhelik a feleket, ehhez kapcsolódóan kinek és mire terjed ki a felelőssége.

A fejezetet és egyúttal a teljes kötetet Győri Ágoston és Hajnal Zsolt közös megállapításai zárják, amelyeket az online platformok és a piacterek felelőssége körében tesznek. Véleményük szerint a sokak által kritizált felelősségi rendelkezéseken éppen annyit finomított az uniós jogalkotó, amennyit a jogszabályi környezet és az EUB joggyakorlata feltétlenül megkívánt, így a korábbi korlátozott felelősségi alakzat teljes áttörésére ugyan nem került sor, de több, horizontálisan érvényesülő szempontot beépített. Bizakodóan látják, hogy a jogszabály jelenlegi állapotában bizonytalannak tűnő fogalmait, például a jogellenes tartalmakkal szembeni fellépést, a progresszív hatósági és bírói jogalkalmazást, kiegészülve az EUB jogértelmezésével, rövid időn belül a piaci szereplők számára is követhető tartalommal fogják felruházni.

9. Ajánlás

Az uniós polgároktól megítélésem szerint elvárható, hogy egyaránt ismerjék az uniós jogait és kötelezettségeiket, ezért az egyes általam oktatott tantárgyaknál a kötet az ajánlott irodalom része. A szerzők egyikeként elfogulatlan ajánlásra töreksem, ennek érdekében megkérdeztem az érintett hallgatók e szakirodalomról alkotott véleményét. A recenziót a hallgatók gondolataival zárom.

A megjelölt célcsoportok között szerepeltek maguk a hallgatók, a gyakorló jogászok, az IT-szakemberek és az újságírók. Vélekedésük szerint a kötet tudományos és oktatási céllal íródott, átfogó képet nyújt a platformszabályozás különböző jogi aspektusairól, gyakorlati példákkal és aktuális jogi kihívásokkal. Ezt meghaladóan kiegyensúlyozott, tudományos szemléletű, egyszerre elemző és oktató jellegű a mű.

Jegyzetek

1 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet).

2 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vo-

natkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály).

3 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról.

4 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról.

5 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról.